

DOI: 10.59560/18291155-2023.4-168

ՄԵՐԻ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

*Երևանի պետական համալսարանի
իրավագիտության ֆակուլտետի
քաղաքացիական դատավարության
ամբիոնի ասպիրանտ, դասախոս*

**ԱՊՕՐԻՆԻ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԲՈՒԱԳԱՆՁՄԱՆ
ՀԱՅՑ ՀԱՐՈՒՅԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Ամփոփագիր

«Հ իրավական համակարգում առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի ներդրմամբ առաջադրվեց հանցավորության և կոռուպցիայի դեմ պայքարի նոր մոտեցում: Այժմ, գույքի օրինական ծագումը չհաստատվելու դեպքում գույքը կարող է բռնագանձվել հօգուտ պետության մեղադրական դատավճռի, ընդհուպ՝ հարուցված քրեական գործի բացակայության պայմաններում:

«Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի կարգավորումներն ինքնին խնդրահարույց են, իսկ ՀՀ սահմանադրական դատարանում քննվում է օրենքի սահմանադրականության հարցը: Մյուս կողմից, ոչ վաղ անցյալում մեկնարկել է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցերի ներկայացումը դատարան: Հաշվի առնելով մինչև հայցադիմումի ներկայացումը անձի գույքի և եկամուտների վերաբերյալ ուսումնասիրության մինչդատական փուլը՝ առավել քան հրատապ է անդրադառնալ հայցի հարուցման փուլում առաջացող խնդիրներին և հայցի ընդունելիության գնահատման տարբերակված չափանիշներին:

Հոդվածի նպատակն է վեր հանել Օրենքով սահմանված առանձնահատկությունները, առաջարկել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի

բռնագանձման հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանը ներկայացվող հատուկ պահանջներ և համարժեք դատավարական հետևանքներ: Հոդվածը քննարկում է իրավասու մարմնի՝ հայցի իրավունքի նախադրյալները և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու լիազորության ծագման պայմանները: Քննարկվել են նաև հայցի իրավունքից ածանցված հայցի հիմքը և առարկան փոփոխելու իրավունքի իրացման սահմանափակումները՝ պայմանավորված ինստիտուտի առանձնահատկություններով: Հոդվածում կարևորվում է նաև իրավասու մարմնի կողմից հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության մինչդատական փուլում վարույթն ավարտելուն ուղղված գործողություններ կատարելը՝ որպես հայցի իրավունքի նախադրյալ: Հոդվածում հեղինակը ներկայացրել է գիտագործնական մի շարք առաջարկություններ, որոնք միտված են իրավակիրառ պրակտիկայի զարգացմանը, ինչպես նաև վարույթում շահագրգիռ անձանց իրավունքների երաշխավորման ապահովմանը:

Հիմնաբառեր. ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց, հայցի իրավունքի նախադրյալներ, հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն, իրավասու մարմին, շահագրգիռ անձ, պետական շահ, գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկած:

Հայց հարուցելու փուլը, հանդիսանալով քաղաքացիական դատավարության հարաբերականորեն ինքնուրույն փուլ, դատարանի կողմից ձեռնարկվող դատավարական գործողությունների համալիր է, որը միտված է դատարան հայց ներկայացնելու իրավունքն իրացնելուն և գործի քննության համար անհրաժեշտ նախապայմանները վեր հանելուն¹:

Հայցի հարուցման առանցքային նախապայմանը հայցի իրավունքն է, որի առկայության կամ բացակայության հարցը լուծում է դատարանը: Այն հանդիսանում է անձի խախտված կամ վիճարկվող իրավունքի դատական պաշտպանության պահանջ ներկայացնելու, իսկ պահանջը հիմնավորելու դեպքում՝ նաև պահանջի բավարարում ստանալու իրավաբանորեն ապահովված հնարավորություն:

¹ Տե՛ս **Борисова В. Ф.** Возбуждение гражданского судопроизводства: Автореф. - Саратов, 2009, էջ 198:

«Վճռաբեկ դատարանն արտահայտել է այն դիրքորոշումը, որ սահմանադրական, օրենսդրական և կոնվենցիոն դրույթների, ինչպես նաև Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումների վերլուծությունից հետևում է, որ դատարանի մատչելիության իրավունքը (որի բաղկացուցիչ մասն է դատարան դիմելու իրավունքը) ուղակիորեն հարաբերակցվում է հայց հարուցելու իրավունքի նախադրյալների հետ: Դրանք այն հանգամանքներն են, որոնց առկայության կամ բացակայության հետ օրենսդիրը կապում է կոնկրետ գործով դատարան հայց ներկայացնելու սուբյեկտիվ իրավունքի ծագումը¹:

Հայցի ընդունելիության գնահատման փուլում դատարանը կատարում է մի շարք դատավարական գործողություններ՝ պարզելու համար հայցի իրավունքի դատավարական կողմը, այսինքն՝ այն պայմանները, որոնց առկայության դեպքում անձը հնարավորություն ունի դիմելու դատարան (գործի ենթակայության, հայցվորի դատավարական իրավունակության և գործունակության, նույն անձանց միջև նույն առարկայի մասին և միևնույն փաստական հիմքերով գործի վերաբերյալ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած եզրափակիչ դատական ակտի առկայության ստուգում և այլն): Իհարկե, հայցի իրավունքը չի սահմանափակվում դատավարական իրավունքի նորմերի պահանջների հիման վրա դատարան դիմելու իրավունքի իրականացմամբ, այլ նաև բովանդակում է նյութաիրավական նորմերի հիման վրա ներկայացված պահանջների բավարարում ստանալու օրենքով ամրագրված հնարավորությունը²:

Քաղաքացիական դատավարությունում հայցվորի հայցի իրավունքի դատավարական կողմը պարզելը, որպես կանոն, դժվարություն չի առաջացնում, քանի որ այն ենթադրվում է և անխզելիորեն կապված է անձի դատավարական իրավունակության հետ³: Սակայն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը չի մեկնարկում «

¹ Տե՛ս «Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԱԲԴ/3724/02/17 քաղաքացիական գործով 12.05.2020 թվականի որոշումը:

² Տե՛ս Վահե Հովհաննիսյան, Սերգեյ Մեդրյան, Վարդուշ Եսայան, Պավել Թադևոսյան, Աշխեն Ղարսյան, Տիգրան Մարկոսյան, Վահագն Գրիգորյան, Անի Միքայելյան, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն. գիրք առաջին, Երևան, 2022, էջ 370:

³ Տե՛ս Трезубов Е.С., Щеглова Н.С. Фиктивность гражданского процесса: конституирующие признаки и механизмы запрета злоупотребления процессуальными правами в Российской Федерации // Вестник Кемеровского гос. ун-та, 2013, № 3 (т. 1), էջ 288:

քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով¹ (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք) սահմանված կարգով դատարան հայցադիմում ներկայացնելու միջոցով:

Ըստ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի² (այսուհետ՝ Օրենք) 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ ենթակետի՝ **ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը** բնորոշվում է որպես ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման նպատակով իրավասու մարմնի նախաձեռնած ընթացակարգ, որն սկսվում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն սկսելու վերաբերյալ որոշման կայացմամբ, ներառում է գույքի քաղաքացիական բռնագանձման հայցի հարուցումը և ավարտվում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած եզրափակիչ դատական ակտով կամ սույն օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով:

Նշված բնորոշումից, ինչպես նաև Օրենքի ուսումնասիրությունից բխում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու պարտադիր նախապայմանն է այդպիսի հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության մինչդատական փուլի՝ Օրենքով սահմանված կարգով իրականացումը, որի հիմնական նպատակը անձի կողմից ձեռք բերված գույքի և օրինական եկամուտների անհամապատասխանությունը հավաստող տվյալների հայտնաբերումն է: Հետևաբար, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի իրավունքի նախադրյալների պարզումը շեղվում է հայցի ընդունելիությունը գնահատելու Օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր կանոններից՝ հաշվի առնելով հայց հարուցելու տարբերակված հիմքերի առկայությունը և գույքի ապօրինի ծագումը հավաստող բավարար հիմքերի վերհանման առթիվ իրավասու մարմնի կողմից անհրաժեշտ գործողությունների ձեռնարկումը:

Օրենքի 18-րդ հոդվածի համաձայն՝ շահագրգիռ անձանց ներկայացրած նյութերի և հավաքված ապացույցների հիման վրա իրավասու մարմինը կազմում է ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացություն: Եթե կան բավարար հիմքեր՝ ենթադրելու, որ անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք, որի արժեքն ուսումնասիրության տվյալներով գերազանցում է սույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2018.03.05/16(1374), ընդունվել է 09.02.2018 թ.-ին:

² Տե՛ս «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենք, ընդունվել է 16.04.2020 թ., ՀՀՊՏ 2020.05.13/50(1605):

մասով նախատեսված շեմը, ապա իրավասու մարմինը կազմում է եզրակացություն (...):

Վերոնշյալ նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու համար իրավասու մարմնի կողմից վերհանված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության հիմքերի բավարարությունը հիմնավորվում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության արդյունքներն ամփոփող եզրակացությամբ:

Օրենքի 20-րդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ իրավասու մարմինն **ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության հիման վրա** Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազության անունից կարող է հայցադիմում ներկայացնել առաջին աստիճանի դատարան:

Այսինքն՝ իրավասու մարմնի՝ դատարան ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու հիմքը, ի թիվս այլնի, իրավասու մարմնի կողմից վերջնական եզրակացության կազմումն է, որն ամփոփում է ուսումնասիրության արդյունքները և վեր է հանում անձին ապօրինի ծագում ունեցող գույք պատկանելու բավարար հիմքերը:

Օրենսգրքի ընդհանուր կանոններով ղեկավարվելով՝ դատարանը հայցի հարուցման փուլում հայցադիմումի ընդունելիության հարցը լուծելիս պարզում է հայցի իրավունքի իրացման դատավարական կողմը, առանց գնահատման առարկա դարձնելու պահանջի հիմնավորվածությունը և հայցվող իրավունքի օրինականությունը: Սակայն հաշվի առնելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի կապակցությամբ ծագած իրավահարաբերությունների հանրային նշանակությունը, վարույթի սուբյեկտային կազմը, ինչպես նաև պատասխանողի իրավունքների հնարավոր սահմանափակումները՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի ընդունելիության հարցը որոշելիս Օրենքով սահմանված են ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի իրավունքի հատուկ նախադրյալներ, որոնց պարզումը գտնում ենք, որ էական նշանակություն ունի հայցի հարուցման փուլում:

Նշված նախադրյալների շարքին են դասվում թե՛ դրական և թե՛ բացասական հատուկ նախադրյալները, որոնց առկայության կամ բացակայության հետ Օրենքը կապում է պետության անունից ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի ներկայացման հնարավոր-

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՈՎԿԱՆ ՂԱՏԱՐԱՆ 4(112)2023

րությունը և իրավասու մարմնի մոտ նման պահանջ ներկայացնելու իրավունքի ծագումը:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմումի ձևին և կից փաստաթղթերին ներկայացվող տարբերակված պահանջները

Օրենքը հստակ չի ամրագրում հայցադիմումի ձևին և կից փաստաթղթերին ներկայացվող հատուկ կանոններ, որոնցով դատարանը պարտավոր է առաջնորդվել հայցի ընդունելիության հարցը լուծելիս: Մյուս կողմից, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանը ներկայացվող պահանջները կիրառելի են այնքանով, որքանով այլ կանոններ նախատեսված չեն Օրենքով (Օրենքի 2-րդ հոդված): Ուստի նման կանոնների բացակայությամբ պայմանավորված՝ ստացվում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթներով հայցի հարուցման փուլը կարգավորվում է Օրենսգրքի ընդհանուր կանոններով, ինչը չի բխում Օրենքով կարգավորվող հարաբերությունների բնույթից և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի իրավունքի՝ Օրենքով սահմանված նախադրյալներից:

Ուստի կարծում ենք, որ չնայած Օրենքով նախատեսված չեն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանը ներկայացվող հատուկ պահանջներ և, ըստ այդմ՝ հայցադիմումի ընդունելիության գնահատման շրջանակներում հայցադիմումի վերադարձման կամ մերժման լրացուցիչ հիմքեր, այնուամենայնիվ, Օրենքով կարգավորվող իրավահարաբերությունների բնույթը, ինչպես նաև ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մինչդատական փուլի առկայությունը հիմք է տալիս փաստելու, որ դատարանն իրավասու մարմնի կողմից ներկայացված հայցադիմումը վարույթ ընդունելու հարցը պարզելիս պարտավոր է հաշվի առնել ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի ընդհանուր կանոնները, այլ նաև իրավասու մարմնի կողմից հայց ներկայացնելու իրավունքի ծագման նախադրյալների առկայությունը:

Գտնում ենք, որ հայցադիմումին ներկայացվող ընդհանուր պահանջների հետք մեկտեղ դատարանը պետք է ստուգի նաև ուսումնասիրության

վերջնական ամփոփման հիման վրա իրավասու մարմնի կողմից կազմված եզրակացության առկայությունը, որը պետք է բովանդակի ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու վերաբերյալ որոշումը, ինչպես նաև այն փաստերը, որոնք հիմք են հանդիսացել այդ որոշման կայացման համար:

Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ Օրենքի համակարգային ուսումնասիրությունից հետևում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի հարուցման համար նախաձեռնված ուսումնասիրության ընթացքում իրավասու մարմինը պարզում է և հայցի հիմքում ներառում է հետևյալ հանգամանքները՝ *անձին կամ վերջինիս հետ փոխկապակցված անձին մեկ կամ մի քանի միավոր մեծ արժեք ունեցող գույքի՝ սեփականության իրավունքով պատկանելը, կամ այդպիսի գույքի անհատույց կամ փաստացի անհատույց կամ շուկայականից էականորեն ցածր գնով այլ անձի փոխանցելը, հայտնաբերված գույքի արժեքի և անձի օրինական եկամուտների ակնհայտ անհամապատասխանությունը, գույքի շուկայական արժեքը հայց ներկայացնելու դրությամբ 50 մլն ՀՀ դրամը գերազանցելը, հանցավոր գործունեության և ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի ձեռքբերման անուղղակի կապերի մասին վկայող տվյալները:*

Հետևաբար, կարևորվում է հայցադիմումին կից եզրակացություն ներկայացնելու հետ մեկտեղ ներկայացնել նաև մինչդատական փուլում՝ հայցի հիմքերի ուսումնասիրության ընթացքում հավաքագրված փաստաթղթերի և այլ նյութերի ամբողջական փաթեթը, որը ներառում է ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերի առկայության վերաբերյալ համապատասխան ապացույցներ, ենթադրյալ ապօրինի գույքը անձին պատկանելու վերաբերյալ ապացույցներ, այդ գույքի շուկայական արժեքի որոշման վերաբերյալ տվյալներ, անձի օրինական եկամուտների վերաբերյալ փաստաթղթեր, շահագրգիռ անձանց ծանուցման, հաշտության քննարկման մասին տվյալներ:

Առաջին հայացքից նշված տեղեկատվությունը բովանդակում է հայցապահանջը հիմնավորող ապացույցներ, որոնց պարտադիր ներկայացման պահանջ հայցադիմումի ընդունելիության փուլում նախատեսված չէ, սակայն հաշվի առնելով նշված վարույթներով մինչդատական փուլի և հայցի իրավունքի ծագման տարբերակված նախադրյալների առկայությունը՝ գտնում ենք, որ մինչդատական փուլում հավաքագրված

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՐՎԱՆ ՂԱՏԱՐՎԱՆ 4(112)2023

բոլոր ապացույցների ներկայացումը՝ հայցադիմումի հետ մեկտեղ, անհրաժեշտ է դատարանին պարզելու համար իրավասու մարմնի կողմից ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու լիազորության առկայությունը: Վերոգրյալը չի նշանակում, որ դատարանը հայցադիմումը վարույթ ընդունելու փուլում պարտավոր է ամբողջ ծավալով ուսումնասիրել վարույթի նյութերը, սակայն այդ ապացույցների ներկայացման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության բավարար հիմքերի մասին հետևությունների առկայությունը պարզելու և այդ գույքի շուկայական արժեքի՝ Օրենքով սահմանված շեմը գերազանցելը պարզելու անհրաժեշտությամբ:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ Օրենքով անհրաժեշտ է հստակ սահմանել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմումին և կից փաստաթղթերին ներկայացվող վերը նշված պահանջները, որոնց չպահպանման հետևանքը պետք է լինի դատարանի կողմից հայցադիմումը վերադարձնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելը:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմումի բովանդակային պահանջները

Հաշվի առնելով ուսումնասիրության ընթացքում իրավասու մարմնի կողմից Օրենքով հստակ կանոնակարգված և հաջորդական գործողությունների իրականացումը՝ գտնում ենք, որ հայցադիմումի ընդունելիության փուլում դատարանը պետք է պարզի, թե արդյոք ուսումնասիրությունն ավարտվել է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության բավարար հիմքերի հայտնաբերմամբ, թե ոչ:

Այսպես, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցը վարույթ ընդունելու հարցը պարզելու փուլում դատարանը, ուսումնասիրելով ներկայացված հայցադիմումը, որը բովանդակում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության վերջնական ամփոփումը, ինչպես նաև ուսումնասիրության ընթացքում անձի օրինական եկամուտների և ձեռքբերված գույքի արժեքի էական անհամապատասխանության վերաբերյալ տվյալներ, պարտավոր է պարզել հետևյալ հանգամանքները. *գույքի ապօրինի ծագումը փաստող բավարար հիմքերի մասին հետևության առկայությունը և ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող*

գույքի շուկայական արժեքը՝ Օրենքով սահմանված շեմը գերազանցած լինելը:

Հատկանշական է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայությունը փաստող բավարար հիմքերի առկայությունը հանդիսանում է մի դեպքում ուսումնասիրությունը սկսելու, մյուս դեպքում՝ ուսումնասիրության արդյունքները նախնական և վերջնական ամփոփելու, և արդյունքում՝ դատարան հայց ներկայացնելու պարտադիր պայման: Կարծում ենք, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության բավարար հիմքերի կասկածներն ու ենթադրությունները ուսումնասիրության յուրաքանչյուր փուլում հիմնավորվածության տարբեր աստիճան են պահանջում: Իհարկե, հայցի հիմքի և ապացույցների գնահատման համատեքստում պահանջի հիմնավորվածությունը և ձեռք բերված ապացույցների իրենց համակցության մեջ բավարարությունը գնահատում է դատարանը գործի քննության ընթացքում, սակայն հայցադիմումի բովանդակությանը ներկայացվող պարտադիր պահանջ պետք է դիտարկել այդ հիմքերի մասին իրավասու մարմնի կողմից կատարված հետևությունները, որոնց առկայությունը դատարանի կողմից պարզման ենթակա հանգամանքներից է:

Օրենքի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ հայցադիմումի ներկայացման փուլում իրավասու մարմինը պետք է ներկայացնի, իսկ դատաքննության փուլում պետք է ապացուցի ոչ միայն անձի օրինական եկամուտների էական անհամապատասխանությունը վերջինիս ձեռք բերած ակտիվներին, այլ նաև այդ ակտիվների շուկայական արժեքի՝ Օրենքով սահմանված նվազագույն շեմը գերազանցելը: Նշվածը բխում է Օրենքի այն կարգավորումներից, ըստ որոնց՝ իրավասու մարմինը ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու ուղղությամբ Օրենքով նախատեսված միջոցներ կարող է ձեռնարկել, այնուհետև հայց ներկայացնել, իսկ դատարանը հայցի քննության արդյունքում կարող է վճիռ կայացնել բռնագանձել ապօրինի ծագում ունեցող գույքը միայն այն պայմանով, եթե այդպիսի գույքի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցում է 50 միլիոն ՀՀ դրամը:

Հետևաբար, ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի շուկայական արժեքի վերաբերյալ տեղեկատվության ներկայացումը ևս հանդիսանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու պարտադիր պահանջ, որպիսին դատական պրակտիկայում համարվում

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՐՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՎԱՆ 4(112)2023

են ապրանքագիտական փորձաքննության արդյունքում կազմված գույքի գնահատման եզրակացությունները կամ այլ պաշտոնական տվյալները, որոնք կարող են համարվել գույքի շուկայական արժեքի վերաբերյալ հավաստի և արժանահավատ տվյալներ պարունակող փաստաթղթեր:

Արժանահիշատակ է նաև այն հանգամանքը, որ գործնականում դատարանները, Օրենքով սահմանված նվազագույն շեմը գերազանցելու հանգամանքը գնահատելիս, հիմք են ընդունում հայցադիմումում նշված բոլոր գույքերի շուկայական արժեքի հանրագումարը 50 միլիոն ՀՀ դրամը գերազանցելու հանգամանքը, այլ ոչ թե առանձին վերցրած յուրաքանչյուր գույքի շուկայական արժեքը Օրենքով սահմանված շեմը գերազանցելու հանգամանքը: Ինչը, գտնում ենք՝ համահունչ է Օրենքին, քանի որ Օրենքի իմաստով ապօրինի ծագում ունեցող գույք է դիտարկվում ինչպես մեկ միավոր գույքը, այնպես էլ մի քանի միավոր գույքը կամ մեկ միավոր գույքի բաժինը, ինչն առանձին վերցրած կարող է չգերազանցել 50 միլիոն ՀՀ դրամը, սակայն հայտնաբերված այլ գույքերի հետ մեկտեղ գերազանցում է Օրենքով սահմանված նվազագույն շեմը:

Նշված մոտեցումը համադրելի է նաև Օրենքի նպատակին, քանի որ հանցավոր ճանապարհով ստացված ակտիվները տնտեսական շրջանառությունից հանելու գործիքակազմը¹ նախատեսում է որոշակի դրամական շեմը հաղթահարած ակտիվների կամ դրանց արժեքի չափով գումարի բռնագանձում՝ հաշվի առնելով նշված շեմը գերազանցող ապօրինի ձեռք բերված ակտիվներ կուտակելու արգելքը: Միաժամանակ նաև հարկ ենք համարում նշել, որ փաստացի Օրենքի իմաստով բռնագանձման ենթակա չէ մինչև 50 միլիոն ՀՀ դրամ շուկայական արժողությամբ և ապօրինի ճանապարհով ձեռք բերված գույքը՝ դրանով իսկ փաստացի թույլատրելի համարելով այդ չափով ապօրինի գույքի առկայությունը: Չնայած նման հնարավորության, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջ դատարան ներկայացնելիս գույքային պահանջը ներառում է հայտնաբերված ապօրինի գույքի ամբողջ ծավալը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ հայցադիմումի բովանդակությանը ներկայացվող վերոգրյալ պահանջները առանցքային նշանակություն ունեն հայցադիմում ներկայացնելու և ընդհանուր առմամբ գործը

¹ Տե՛ս «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի ընդունման մասին հիմնավորումներ, կետ 21, մանրամասն տե՛ս հետևյալ հղմամբ՝

http://www.parliament.am/draft_docs7/K-438-438-14_Himnavorum.pdf

քննելու տեսանկյունից: Իհարկե, նշվածը չի ենթադրում, որ հայցադիմումը վարույթ ընդունելու հարցը պարզելիս դատարանը պետք է իրավական գնահատական տա ուսումնասիրության արդյունքների կամ հայցի հիմքերի հիմնավորվածությանը: Սակայն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի ներկայացման առանձնահատկությունները հաշվի առնելով՝ կարծում ենք, որ դատարանը, հայցադիմումի ընդունելիության հարցը լուծելիս, չի կարող սահմանափակվել միայն Օրենսգրքով սահմանված հայցադիմումի ներկայացման ընդհանուր պահանջները ստուգելով:

Ինչ վերաբերում է նախքան բռնագանձման հայցով դատարան դիմելը հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության ընթացակարգի իրավաչափությունը վիճարկելուն, ապա նշենք, որ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատարաններն այդ հարցին անդրադառնում են մինչդատական փուլն ավարտելուց և հայցադիմումը դատարան ներկայացվելուց հետո՝ գործի ըստ էության քննության ընթացքում¹: Ըստ դատարանների դիրքորոշման՝ ուսումնասիրության իրականացումը և ուսումնասիրության արդյունքներն ինքնին չեն միջամտում անձի իրավունքներին, ուստիև ուսումնասիրության իրականացումը չի կարող խախտել այդ անձանց իրավունքները: Ըստ որդեգրված մոտեցման՝ դատարանը կարող է գնահատել իրավասու մարմնի ուսումնասիրության ընթացքի և հարուցման հիմքերի իրավաչափությունը բացառապես դատական քննության շրջանակներում, այսինքն՝ քանի դեռ հայց չի ներկայացվել և այն դատարանում չի քննվում, դատարանն իրավասու չէ դատական կարգով քննության առարկա դարձնել ուսումնասիրություն սկսելու և դրա ընթացքին վերաբերող իրավասու մարմնի որոշումները:

Ավելին, սույն տեսակետի կողմնակիցները գտել են, որ ընթացակարգային խախտումների հետևանքները, դրանցից բխող անձի իրավունքների, այդ թվում՝ դատարան դիմելու իրավունքի իրացման գործընթացները պետք է դիտարկել այն հետևանքների ձևաչափով, որոնք նախատեսված են Օրենքով, Օրենսգրքով կամ այլ օրենքներով, որոնք հիմնականում վերաբերում են ապացույցներին և ապացուցման գործընթացին: Ուստի եզրակացվել է, որ ուսումնասիրության ընթացքում թույլ տրված

¹ Տե՛ս օրինակ թիվ ՎԴ/10331/05/21 գործով ՀՀ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 19.10.2021 թվականի՝ հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին որոշումը:

խախտումների հետևանքները պետք է դիտարկել դրանց՝ ապացուցման և ներկայացված ապացույցների բնույթի վրա ազդեցության տեսանկյունից¹:

Վկայակոչված մոտեցումները դատական պրակտիկայում կիրառվելու դեպքում ստացվում է, որ ուսումնասիրության՝ Օրենքով սահմանված ընթացակարգի իրավաչափության գնահատումը կարող է կատարվել բացառապես հայց հարուցելուց հետո, հայցի քննության փուլում և քննվող գործի շրջանակներում: Նման պայմաններում գործի քննության ընթացքում արձանագրված խախտումների հետևանք կարող է դիտվել իրավասու մարմնի ներկայացրած ապացույցները Օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հիմքով անթույլատրելի ճանաչելու հիմք: Այնինչ կարծում ենք, որ Օրենքով սահմանված ընթացակարգի պահպանումը՝ որպես իրավասու մարմնի համար հայց հարուցելու իրավունքի ծագման նախապայման, հայցադիմումի ընդունելիության փուլում ևս պետք է հանդիսանա դատական քննության առարկա այն ծավալով, որքանով այդ ընթացակարգի չպահպանումը խոչընդոտել է ուսումնասիրության նախաձեռնման նպատակի և վարույթը ուսումնասիրության փուլում ավարտվելու Օրենքով սահմանված հնարավորության իրականացումը:

Մասնավորապես, Օրենքի համակարգային ուսումնասիրությունից հետևում է, որ նախքան դատարան հայցադիմում ներկայացնելու հնարավորության պարզումը հայցի հիմքերի ուսումնասիրության փուլում իրավասու մարմինը ուսումնասիրության նյութերով հայտնի բոլոր շահագրգիռ անձանց ծանուցում է վարույթի մասին և հնարավորություն տալիս ներկայացնել գույքի ապօրինի ծագումը հերքող տեղեկություններ: Բացի այդ, Օրենքը նախատեսում է ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա վարույթը հաշտության համաձայնությամբ ավարտելու հնարավորությունը:

Այսպես, ուսումնասիրության անցկացման պարտադիր փուլերից է շահագրգիռ անձանց ծանուցումը, վերջիններիս իրենց առարկությունները ներկայացնելու հնարավորություն ընձեռելը, ինչպես նաև ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնագիր կնքելով ավարտելը (Օրենքի 17-րդ և 19-րդ հոդվածներ): Նշված փուլերի նպատակը հանգում է նախքան

¹ Տե՛ս Թորոյան Գ., Հովհաննիսյան Վ., Շահնազարյան Հ., Զարգարյան Հ., Կասկո Վ., Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև, մաս 1, Երևան, 2023, էջ 399:

դատարան դիմելը մի դեպքում շահագրգիռ անձանց կողմից ներկայացված հիմնավոր փաստարկների և գույքի ձեռքբերման օրինակաչափությունը հիմնավորելու արդյունքում գույքի ապօրինի ծագման վերաբերյալ ենթադրությունները հերքվելուն, իսկ մյուս դեպքում հաշտության համաձայնագրի հիման վրա վիճելի գույքը կամ դրա մի մասը ՀՀ-ին փոխանցելուն: Այսինքն՝ գույքի ապօրինի ծագում ունենալու բավարար հիմքերի առկայության ուսումնասիրությունը նախատեսում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի սեփականության իրավունքը պետությանը փոխանցելու հարցի արտադատական կարգով լուծման հնարավորությունը, քանի որ Օրենքով սահմանված վերոնշյալ ընթացակարգի կատարման արդյունքում կարող է վերանալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի ներկայացման անհրաժեշտությունը, ինչը համապատասխան իրավական հետևանքներ է առաջացնում շահագրգիռ անձանց համար:

Ուստի եզրահանգում ենք, որ հայցադիմումի ներկայացման համար անհրաժեշտ նախադրյալ է հանդիսանում նաև իրավասու մարմնի կողմից հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության մինչդատական փուլում վարույթը ավարտելուն ուղղված գործողություններ կատարելը և շահագրգիռ անձանց Օրենքով սահմանված երաշխիքներով ապահովելը, այսինքն՝ վարույթը հաշտության համաձայնություն կնքելով ավարտելու կամ գույքի ապօրինի ծագման ենթադրությունները հերքվելու հնարավորությունը սպառելով: Նշված գործողությունները իրականացրած չլինելու պայմաններում, գտնում ենք, որ իրավասու մարմնի հայցի իրավունքը բացակայում է այն հիմքով, որ իրավասու մարմինը չի պահպանել Օրենքով նախատեսված՝ վեճի կարգավորման մինչդատական (արտադատական) կարգը, ինչը դիտվում է հայցադիմումը վերադարձնելու Օրենսգրքով սահմանված ինքնուրույն հիմք:

Հեղևաբար, առաջարկում ենք, որ իրավասու մարմնի կողմից մինչև դատարան հայցադիմում ներկայացնելը Օրենքով սահմանված արտադատական կարգի չպահպանման, այն է՝ վարույթը ուսումնասիրության փուլում ավարտվելու Օրենքով սահմանված գործողությունների կատարումը չապահովելու դեպքում դատարանին վերապահել իրավասություն վերադարձնել ներկայացված հայցադիմումն այն հիմքով, որ հայցվորը չի պահպանել մինչև դատարան դիմելը ուսումնասիրության

փուլում ապօրինին ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթն ավարտելուն ուղղված օրենքով նախատեսված արտադարական կարգը:

Հարուցված հայցի շրջանակներում, որպես կանոն, սկզբնապես ներկայացված հայցը կարող է փոփոխվել՝ ինչպես դրա տարրերը (**առարկան, հիմքը**) փոփոխելով, այնպես էլ հայցապահանջների չափը ավելացնելով կամ նվազեցնելով: Որպես կանոն, հայցի առարկան կարող է փոփոխվել հետևյալ եղանակներով՝ պատասխանողին ուղղված նյութաիրավական պահանջն այլ պահանջով փոխարինելով, պատասխանողին ուղղված նյութաիրավական պահանջը փոփոխելով և պատասխանողին ուղղված նյութաիրավական պահանջը լրացնելով: Նշված բոլոր դեպքերում հայցի առարկայի փոփոխությունը չի հանգեցնում սկզբնապես ներկայացված հայցով հայցվող իրավունքի կամ դրա հիմքում դրված օրինական շահի փոփոխությանը:

Իրավաբանական գրականության մեջ հայցի հիմքի և (կամ) առարկայի փոփոխությունը գնահատվում է հայցի որակական փոփոխություն² և հանգեցնում է դատական քննության առարկայի փոփոխության:

Այնուամենայնիվ՝ Օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հայցի առարկայի փոփոխություն տեղի է ունենում նաև այն դեպքում, երբ հայցվորը պահանջների չափը ավելացնում կամ նվազեցնում է: Ստացվում է, որ հայցապահանջների չափի ավելացումը կամ նվազեցումը օրենսդիրը դիտարկել է որպես հայցի առարկայի որակական փոփոխություն, չնայած այն հանգամանքին, որ դատավարագիտության մեջ հայցապահանջների չափերի փոփոխությունը դիտարկվում է հայցի առարկայի քանակական փոփոխություն³:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում հայցի հիմքի և (կամ) առարկայի փոփոխությունը ևս առանձնահատուկ դրսևորում ունի և կարծում ենք, որ այդպիսի փոփոխությունը սահմանափակվում է ոչ միայն այն իրավունքի կամ օրենքով պահպանվող շահի փոփո-

¹ Տե՛ս **Թորոյան Գ., Ջարգարյան Հ., Շահնազարյան Հ.**, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իրավակիրառ պրակտիկան, ընդհանուր մաս, Երևան, 2021, էջեր 652-655:

² Տե՛ս **Պետրոսյան Ռ.Գ.**, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, 4-րդ հրատ., Երևան, 2012, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., էջ 259:

³ Տե՛ս **Степанова Е.В.** Процессуальные действия сторон в гражданском процессе: Учебник для вузов. – Москва: Статут, 2018, էջ 78-79:

խության արգելքով, որի պաշտպանության նպատակով սկզբնապես հայց է ներկայացվել կամ երբ քննվող գործը դուրս է գալիս առաջին աստիճանի դատարանի ենթակայության սահմաններից, այլ նաև այն դեպքում, երբ իրավասու մարմինը պատասխանողին ուղղված նյութաիրավական պահանջը լրացնում է այնպիսի պահանջներով կամ հիմքերով, որոնք ուսումնասիրության ընթացքում չեն պարզվել և ուսումնասիրությունը եզրափակող եզրակացությամբ վեր չեն հանվել:

Այսպես, Օրենքի տրամաբանությունից հետևում է, որ իրավասու մարմինը լիազորված է գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու դատարան հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության ընթացքում պարզված հանգամանքների և հայտնաբերված գույքի շրջանակներում: Ավելին, ուսումնասիրության արդյունքները վերջնական ամփոփող եզրակացության հիման վրա իրավասու մարմինը որոշում է կայացնում ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնել դատարան, որը պարտադիր պայման է դատարան հայց ներկայացնելու համար: Այսինքն՝ ուսումնասիրության ընթացքում պարզված հիմքերն են թույլ տվել իրավասու մարմնին համապատասխան հայց ներկայացնել դատարան, որոնք և կաշկանդում են իրավասու մարմնին այդ ուսումնասիրության արդյունքում հայտնաբերված փաստական հանգամանքների շրջանակում «կառուցել» ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի հիմքերը և առարկան:

Հայցի փոփոխության ինստիտուտի հիմքում դրված է կոնկրետ շահի դատական պաշտպանության և այդ շահի անփոփոխ լինելու գաղափարը¹, ուստի նշվածի համատեքստում գտնում ենք, որ չնայած պետության շահը հանգում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքը շրջանառությունից հանելուն և հոգուտ պետության բռնագանձելուն, սակայն այդ գույքը հայտնաբերելու և դատարան համապատասխան պահանջ ներկայացնելու համար Օրենքով սահմանվել են հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն կատարելու և ըստ այդմ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը հայտնաբերելու կարգ, որի կապակցությամբ իրավասու մարմինը լիազորված է պետության անունից հայց ներկայացնել դատարան:

¹ Տե՛ս Шакарян М.С., Былина М. Гражданское процессуальное право России. - Москва, 1999, էջ 165:

Հակառակ դեպքում ինքնանպատակ է դառնում Օրենքով հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության հստակ կանոնակարգումը, ինչպես նաև ուսումնասիրության հստակ ժամկետները և այդ ժամկետները չպահպանելու դեպքում համապատասխան իրավական հետևանքները: Որպես օրինակ, Օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ *ուսումնասիրությունը կարող է տևել առավելագույնը երեք տարի: Սույն հոդվածով նախատեսված ժամկետների խախտմամբ ներկայացված հայցը համարվում է ներկայացված հայցային վաղեմության ժամկետի բացթողումով:*

Ստացվում է, որ Օրենքով սահմանված ուսումնասիրության ժամկետները կաշկանդում են իրավասու մարմնին տվյալներ հավաքագրել անձի կողմից ձեռք բերված գույքի և օրինական եկամուտների վերաբերյալ այն ժամանակահատվածում, որի ընթացքում ուսումնասիրությունն իրականացվում է: Իսկ նշված ժամկետներում նախաձեռնված և ավարտված ուսումնասիրությունը եզրափակվում է համապատասխան եզրակացություն կազմելով, որը բովանդակում է հայց հարուցելու հիմք կազմող փաստերի ընդգրկում և սպառիչ շրջանակը: Հակառակ պարագայում, իրավասու մարմինը կարող է հայց ներկայացնել դատարան և շարունակել համապատասխան ուսումնասիրությունների կատարումը՝ հնարավորություն ունենալով հայցի հիմքը և առարկան լրացնել մինչև դատարանի կողմից ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին որոշում կայացնելը, ինչը, կարծում ենք, անթույլատրելի է և հակասում է Օրենքով իրավասու մարմնին վերապահված լիազորություններին:

«Հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի բռնագանձման մասին» Վրաստանի օրենքի¹ 9-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազությանը իրավասություն է վերապահված դատարան հայց ներկայացնելու միջոցով լրացուցիչ գույքի բռնագանձման պահանջ ներկայացնել դատարան այն դեպքում, եթե կան բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ հանցավոր գործունեության արդյունքում անձը նոր ակտիվներ է ձեռք բերել: Նշված պահանջը կարող է ներկայացվել պայմանով, որ պահանջին կից ներկայացվեն գույքի ձեռքբերման և հանցավոր գործունեության միջև կապը հավաստող տվյալներ: Իհարկե նոր պահանջը կարող է միացվել սկզբնապես հարուցված գործի քննությանը, եթե դատարանը գտնի, որ

¹ Տե՛ս «Հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի բռնագանձման մասին» Վրաստանի օրենք, ընդունվել է 11.04.2008 թվականին:

Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30608?publication=0>

դրանք փոխկապակցված են և համատեղ քննությունը կնպաստի գործի արդյունավետ լուծմանը: Այնուամենայնիվ, հարկ ենք համարում ընդգծել, որ Վրաստանում գործող ինստիտուտը թույլ է տալիս բռնագանձել ապօրինի ծագում ունեցող գույքը միայն այն դեպքում, երբ հաստատվում է հանցավոր գործունեության արդյունքում այդպիսի գույքի ձեռքբերումը (5-րդ հոդված), ինչը ՀՀ-ում գործող Օրենքով չի պահանջվում: Հետևաբար, հանցավոր գործունեության հետ ուղղակի կապի հաստատումը ներպետական օրենսդրությամբ պարտադիր չլինելու պայմաններում ուսումնասիրության արդյունքներից դուրս հայտնաբերված գույքը բռնագանձելու պահանջը չի բխում իրավասու մարմնի՝ Օրենքով սահմանված լիազորությունից:

Հնարավոր են նաև իրավիճակներ, երբ իրավասու մարմինը հայցի հիմքը և (կամ) առարկան փոփոխելու միջոցով այն գույքը դիտարկի ապօրինի ծագում ունեցող, որը ըստ եզրակացության՝ դիտարկվել էր օրինական և ի սկզբանե չէր ներառվել հայցի առարկայում: Նշված դեպքերը հավանական են այն պարագայում, երբ պատասխանողի կողմից ներկայացված ապացույցների կամ հիմնավորումների արդյունքում փոփոխվում է վերջինիս օրինական եկամուտների և ձեռք բերված գույքի արժեքի հարաբերակցությունը: Այնուամենայնիվ, գտնում ենք, որ իրավասու մարմնի՝ հայցի առարկայի փոփոխման իրավունքը ածանցվում է վերջինիս հայցի իրավունքից, իսկ ինչպես նշեցինք, Օրենքով հայցի իրավունքի իրացման պարտադիր նախապայմանների առկայության դեպքում այդ պահանջները վերագրվում են նաև հայցի առարկայի փոփոխությանը: Այսինքն՝ իրավասու մարմնի կազմած եզրակացությունն ինքնին ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի հիմքն է, իսկ նոր պահանջների քանակական ավելացումը դուրս է մնում իրավասու մարմնի կողմից կազմած եզրակացությամբ հայտնաբերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի ցանկից:

Ինչ վերաբերում է հայցապահանջների նվազեցմանը, ապա կարծում ենք, որ պատասխանողի կողմից ներկայացված հիմնավորումների համատեքստում որոշ ակտիվների մասով կարող է հաղթահարվել գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը, և այն դիտարկվել օրինական ծագում ունեցող, ինչը կնշանակի, որ իրավասու մարմինը

կարող է միջնորդել դատարանին հայցապահանջից նվազեցնել օրինական եկամուտներով ձեռք բերված գույքը:

Հերևաբար, գտնում ենք, որ հայցի հիմքի և (կամ) առարկայի փոփոխությունը, որը դրսևորվում է հայցը իրավասու մարմնի կողմից նոր փաստական հիմքերով լրացնելով, ինչպես նաև նոր գույքի բռնագանձման պահանջով ավելացնելով այն դեպքում, երբ ուսումնասիրության ընթացքում այդ հիմքերը իրավասու մարմնի կողմից չեն նշվել և եզրակացությամբ ապօրինի ծագում ունեցող գույք չեն դիտարկվել, չպետք է թույլատրելի համարել: Ուստի կարծում ենք, որ ուսումնասիրության սահմաններում չհայտնաբերված և, ըստ այդմ, Օրենքով սահմանված կարգով չուսումնասիրված գույքի առնչությամբ հայցվորը չի կարող փոփոխել հայցի հիմքը և (կամ) առարկան և ներառել այդ գույքի բռնագանձման պահանջը:

Հարկ ենք համարում նշել, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի հետ կապված պահանջներ ներկայացնելու անհրաժեշտության դեպքում Օրենքով թույլատրվում է հայցի առարկայի և (կամ) հիմքի փոփոխություն կատարել, որը սակայն չի ենթադրում գույքի բռնագանձման պահանջի ավելացում կամ նվազեցում, այլ առավելապես միտված է այդպիսի գույքի ձեռքբերման կամ օտարման պայմանագրերը վիճարկելուն, որոնց քննությամբ կարող է պարզվել անձի եկամուտների օրինականությունը և գույքի իրական շահառու հանդիսանալու հանգամանքը:

Այսպես, Օրենքի 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հայցվորի կողմից հայցադիմումով կամ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված կարգով հայցի առարկան և (կամ) հիմքը փոփոխելու միջոցով կարող է ներկայացվել նաև ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի հետ կապված ցանկացած այլ պահանջ, այդ թվում՝ առ ոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման, վիճահարույց գործարքի անվավեր ճանաչման, դրա անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջ, կամ վիճարկվել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի համար նշանակություն ունեցող ցանկացած պայմանագրի կնքված լինելու հանգամանքը:

Ստացվում է, որ տվյալ դեպքում հայցի առարկայի և (կամ) հիմքի փոփոխությամբ ոչ թե լրացվում կամ փոփոխվում է սկզբնական

հայցապահանջը, որն ուղղված էր դատարանին՝ որոշելու գույքի իրավական վիճակը, այլ ներկայացվում է նոր պահանջ, որը, չնայած պետք է կապ ունենա ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի հետ՝ վերջինիս հետ համատեղ քննվելու համար, սակայն այն կարող է անմիջականորեն չբխել տվյալ վիճելի իրավահարաբերությունից:

Օրենքը չի սահմանում նման պահանջները ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի հետ փոխկապակցվածության չափանիշներ՝ բավական լայն սահմանելով ներկայացվելիք պահանջների շրջանակը: Կարծում ենք, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի հետ կապված պահանջների համատեղ քննության մասին կարելի է խոսել այն դեպքում, երբ այդ պահանջների հանգուցալուծումը կարող է էական նշանակություն ունենալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի քննության համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքներ պարզելու համար: Ուստի յուրաքանչյուր դեպքում նման պահանջներ ներկայացնելիս հայցվորը պետք է դատարանին հիմնավորի դրանց համատեղ քննության նշանակությունը ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի քննության համար էական նշանակություն ունենալու տեսանկյունից և, ըստ այդմ, դատարանը պետք է գնահատի պահանջների փոխկապակցվածությունը և որոշի հայցի առարկան և (կամ) հիմքը փոփոխելու թույլատրելիության հարցը:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ տվյալ վարույթում ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հետ կապված պահանջների ներկայացմամբ պայմանավորված՝ հայցի առարկայի և (կամ) հիմքի փոփոխությունը դասական իմաստով չի համարվում հայցի փոփոխություն, քանի որ ներկայացված պահանջը չի լրացվում, չի փոխարինվում այլ պահանջով կամ չի փոփոխվում: Նշված պահանջները, որպես կանոն, չեն կարող դիտարկվել նաև ածանցյալ պահանջներ, քանի որ ոչ թե ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հիմնական պահանջի լուծումն է կանխորոշում այդ պահանջների լուծումը, այլ ընդհակառակը՝ քննվող գործի հետ կապված պահանջների ներկայացումը, և լուծումը էական է համարվում գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու փաստը, կամ պահանջի հիմքում ընկած այլ փաստերը հիմնավորելու համար:

ՍԱՀՄԱՆԱՐԴՎԱԿԱՆ ՂԱՏԱՐՎԱՆ 4(112)2023

Եզրակացություն

Ամփոփելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման գործերով հայցի հարուցման առանձնահատկությունները՝ կարող ենք կատարել հետևյալ եզրահանգումները.

1. Օրենքով նախատեսված չեն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմումի ձևին և բովանդակությանը ներկայացվող հատուկ պահանջներ և հայցադիմումի ընդունելիության գնահատման շրջանակներում հայցադիմումի վերադարձման կամ մերժման լրացուցիչ հիմքեր: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով վիճելի իրավահարաբերությունների հանրային նշանակությունը և վարույթի սուբյեկտային կազմը՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի հարուցման փուլում դատարանը պարտավոր է հաշվի առնել իրավասու մարմնի հայցի իրավունքի հատուկ նախադրյալները, որոնց առկայության կամ բացակայության հետ Օրենքը կապում է պետության անունից իրավասու մարմնի կողմից ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջ ներկայացնելու լիազորության ծագումը:

2. Ուսումնասիրության արդյունքները վերջնական ամփոփող եզրակացությունը և ուսումնասիրության ընթացքում ձեռք բերված բոլոր նյութերը հայցադիմումին կից ներկայացնելը անհրաժեշտ է դիտարկել հայցադիմումի ներկայացման պարտադիր պահանջ, քանի որ հայցադիմումը վարույթ ընդունելու հարցը դատարանը կարող է պարզել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության բավարար հիմքերի առկայության մասին հետևությունները և այդ գույքի շուկայական արժեքի՝ Օրենքով սահմանված շեմի գերազանցումը ստուգելու դեպքում: Նշված պահանջների չպահպանումը պետք է հանգեցնել դատարանի կողմից հայցադիմումը վերադարձնելու վերաբերյալ որոշման կայացմանը:

3. Հայցի իրավունքի դրական նախադրյալ է դիտարկվել վարույթն հաշտության համաձայնության կնքմամբ ավարտելու կամ գույքի ապօրինի ծագման ենթադրությունները հերքվելու հնարավորության բացառումը, որը պետք է հանդիսանա դատական քննության առարկա այն ծավալով, որքանով այդ ընթացակարգի չպահպանումը խոչընդոտել է ուսումնասիրության նախաձեռնման նպատակի և վարույթը ուսումնասիրության փուլում ավարտվելու Օրենքով սահմանված հնարավորության իրականացմանը, ինչի բացակայությունը պետք է հանգեցնի արտադատական

կարգի չպահպանմանը և, որպես հետևանք, դատարանի կողմից հայցադիմումը վերադարձնելու մասին որոշման կայացմանը:

4. Հաշվի առնելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մինչդատական փուլում իրավասու մարմին Օրենքով վերապահված լիազորությունների ծավալը՝ հայցի հիմքի և (կամ) առարկայի փոփոխությունը ևս որոշակի սահմանափակումների է ենթարկվում: Մասնավորապես, հայցի հիմքի և (կամ) առարկայի փոփոխություն չի կարող թույլատրվել, եթե հայցը իրավասու մարմնի կողմից նոր փաստական հիմքերով լրացվում է կամ ավելացվում է նոր գույքի բռնագանձման պահանջ այն դեպքում, երբ ուսումնասիրության ընթացքում այդ հիմքերն իրավասու մարմնի կողմից չեն բացահայտվել, և եզրակացությունում գույքի ապօրինի ծագման վերաբերյալ հետևություն չի կատարվել:

5. Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հետ կապված պահանջների ներկայացմամբ պայմանավորված՝ հայցի առարկայի և (կամ) հիմքի փոփոխությունը դասական իմաստով չի համարվում հայցի փոփոխություն, քանի որ ներկայացված պահանջը չի լրացվում, չի փոխարինվում այլ պահանջով կամ չի փոփոխվում: Այնուամենայնիվ, գտնում ենք, որ փոխկապակցված պահանջների ներկայացման դեպքում հայցվորը պետք է դատարանին հիմնավորի դրանց համատեղ քննությունն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի քննության համար էական նշանակություն ունենալու տեսանկյունից:

**Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի
և գրականության ցանկ**

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 09.02.2018 թ.-ին, ուժի մեջ է մտել 09.04.2018 թ.-ին, ՀՀՊՏ 2018.03.05/16(1374), Հոդ. 208:
2. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենք, ընդունվել է 16.04.2020 թ.-ին, ուժի մեջ է մտել 23.05.2020թ.-ին, ՀՀՊՏ 2020.05.13/50(1605), Հոդ. 580:
3. «Հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի բռնագանձման մասին» Վրաստանի օրենք, ընդունվել է 11.04.2008 թվականին, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30608?publication=0>

◆ 4(112)2023

◆ ՏԵՂԵԿՎՈՐ

◆ ՍԱՀՄԱՆԱՐՈՎՎԱՆ ՂԱՏՎՈՐ

4. ՀՀ վճարել դատարանի՝ թիվ ԵԱՔԴ/3724/02/17 քաղաքացիական գործով 12.05.2020 թվականի որոշում:
5. ՀՀ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանի՝ թիվ ՎԴ/10331/05/21 գործով 19.10.2021 թվականի՝ հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին որոշում:
6. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի ընդունման մասին հիմնավորումներ,
http://www.parliament.am/draft_docs7/K-438-438-14_Himnavorum.pdf
7. **Թորոսյան Գ., Զարգարյան Հ., Շահնազարյան Հ.,** Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի իրավակիրառ պրակտիկան, ընդհանուր մաս, Երևան, 2021, 752 էջ:
8. **Թորոսյան Գ., Հովհաննիսյան Վ., Շահնազարյան Հ., Զարգարյան Հ., Կասկո Վ.,** Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև, մաս 1, Երևան, 2023, 411 էջ:
9. **Պետրոսյան Ռ.Գ.,** Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, 4-րդ հրատ., «Ոսկան Երևանցի» հրատ., Երևան, 2012:
10. **Վահե Հովհաննիսյան, Սերգեյ Մեղրյան, Վարդուշ Եսայան, Պավել Թադևոսյան, Աշխեն Ղարսյան, Տիգրան Մարկոսյան, Վահագն Գրիգորյան, Անի Միքայելյան,** Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն. գիրք առաջին, Երևան, 2022, 608 էջ:
11. **Борисова В.Ф.** Возбуждение гражданского судопроизводства: Автореф. - Саратов, 2009, 27 էջ,
<https://static.freereferats.ru/avtoreferats/01004341599.pdf?ver=8>
12. **Степанова Е. В.** Процессуальные действия сторон в гражданском процессе: Учебник для вузов. – Москва: Статут, 2018.
13. **Трезубов Е.С., Щеглова Н.С.** Фиктивность гражданского процесса: конституирующие признаки и механизмы запрета злоупотребления процессуальными правами в Российской Федерации // Вестник Кемеровского гос. ун-та, 2013, № 3 (т. 1), 287-291 էջեր:
14. **Шакарян М.С., Былина М.** Гражданское процессуальное право России. - М., 1999.

ОСОБЕННОСТИ ПОДАЧИ ИСКА О КОНФИСКАЦИИ ИМУЩЕСТВА НЕЗАКОННОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Аннотация

Введением института конфискации имущества без обвинительного приговора в правовую систему Республики Армения был предложен новый подход к борьбе с преступностью и коррупцией. В соответствии с этим подходом, если законное происхождение имущества не установлено, оно может быть конфисковано в пользу государства без обвинительного приговора и даже без возбуждения уголовного дела.

Положения закона вызывают определенные опасения, и вопрос о его конституционности находится на рассмотрении в Конституционном Суде Республики Армения. Кроме того, в последнее время в суд были поданы иски о конфискации незаконно приобретенного имущества. Учитывая предварительную стадию изучения имущества и доходов лица перед подачей иска, важно решить возникающие проблемы на этапе подачи иска и установить дифференцированные критерии для оценки приемлемости таких исков.

Целью данной статьи является выделение установленных законом конкретных критериев и предложение соответствующих процедурных последствий в отношении формы и содержания иска о конфискации незаконно приобретенного имущества. В статье также исследуются предпосылки права компетентного органа на предъявление иска, обсуждаются вытекающие из права на иск ограничения изменения основания и предмета иска вследствие особого характера данного института. В статье также акцентируются принимаемые уполномоченным органом меры по завершению производства на досудебной стадии расследования оснований предъявления иска, признавая их как необходимое условие для осуществления права на предъявление иска. В статье представлены некоторые научно-практические идеи, направленные на улучшение правоприменительной практики и обеспечение защиты прав участвующих в процессе лиц.

Ключевые слова: иск о конфискации имущества незаконного происхождения, предпосылки возникновения права на иск, исследование

оснований возбуждения иска, уполномоченный орган, заинтересованное лицо, интерес государства, презумпция незаконного происхождения имущества.

THE PECULIARITIES OF FILING THE CLAIM FOR CONFISCATION OF PROPERTY OF ILLICIT ORIGIN IN THE CIVIL PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Annotation

With the introduction of the institution of non-conviction-based forfeiture in the legal system of the RA, a new approach to combatting crime and corruption has been proposed. Under this approach, if the legal origin of property cannot be established, it can be confiscated in favor of the state without a criminal litigation.

The provisions of the law raise concerns, and the constitutionality of the law is currently under examination by the Constitutional Court of the RA. Furthermore, lawsuits for the confiscation of illegally obtained property have been filed in court. During the pre-trial phase of examining a person's property and income before filing the lawsuit, it is crucial to address challenges. Differentiated criteria for assessing the admissibility of such claims must be established.

The purpose of this article is to highlight the specific requirements defined by the Law concerning the form and content of applications for the confiscation of illegally obtained property and propose corresponding procedural consequences. The article explores the prerequisites for the authorized body's right to make a claim and the conditions under which such a claim can be filed. It also discusses the limitations on modifying the basis and object of the claim, derived from the right to claim, due to the unique nature of this institution. The article also emphasizes the measures undertaken by the authorized body to finalize proceedings during the pre-trial stage of investigation, establishing it as a prerequisite for the right to file a claim. The article provides scientific and practical insights that aim to enhance the

development of law enforcement practice and ensure the protection of the rights of interested persons.

Keywords: claim for confiscation of property of illicit origin, prerequisites of the right of claim, investigation of grounds for initiating a claim, authorized body, interested person, state interest, presumption of illegal origin of property.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 15.12.2023 թ., տրվել է գրախոսության 17.12.2023 թ., ընդունվել է տպագրության 18.12.2023 թ.: